

Zuilen voorop met openbare begraafplaats

Op zoek naar bepaalde gegevens komt men vaak andere zaken tegen, die ineens een oude vraag wakker roepen. Persoonlijk had ik mij wel eens afgevraagd: wanneer zijn openbare begraafplaatsen in ons land ontstaan? Encyclopedieën leren dat op 12 juni 1804 het begraven in kerken verboden werd, welke maatregel men op 21 december 1813 weer introk, en dat het verbod in 1825 toch definitief ingevoerd is.

Maar zijn ze nergens eerder (en later) ingesteld? Al zoekende naar geheel andere feiten in de Alg. Konst- en Letterbode, kwam ik een verslag tegen van 1792 (deel 8, blz. 34) over de ingebruikneming van een openbaar kerkhof, buiten de stadspoort te Wijk bij Duurstede, dat dan het eerste van dien aard in ons land wordt genoemd.

Tegen deze laatste kwalificatie (het eerste) komt een lezer in een latere aflevering (blz. 154) op. Hierin vertelt deze dat de eerste openbare begraafplaats reeds in 1782 tot stand kwam en wel te Zuilen.

Willem René Tuyl van Serooskerken, heer van Zuilen en Westbroek, schonk in dat jaar aan het gerecht een stuk grond, gelegen iets buiten het dorp en „van 't gewoel der menschen afgezonderd“, voor het begraven in de „open lucht“ met, zoals vermeld, voorkennis en goedvinden van de eigenaren der graven in de kerk.

Dan volgt een beschrijving van de begraafplaats en het fraaie hek ervóór, dat als opschrift heeft: „Wij leven om te sterven.“

Op verzoek van het gerecht moet de plaatselijke predikant in zijn preek wijzen op het nut van een dergelijke manier van begraven „om de vooroor-

delen van zommige der goede ingezetenen te helpen tegengaan“.

Lange strijd

De strijd betreffende begraven in kerken of buiten blijkt in ons land een moeilijke en lange geweest te zijn. Gegevens daarover staan o.m. in de brochure van W. A. Ockerse: Het begraven der Dooden buiten de Kerk en Stadspoorten, Amsterdam 1792; 2e druk 1808.

Deze ds. Ockerse was predikant te Wijk bij Duurstede en heeft, blijkens het voorbericht van bovengenoemd boekje, op verzoek van Heren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Wijk bij Duurstede een speciale leerrede over dit onderwerp gehouden (n.b. als jongste predikant was hij ervoor gevraagd!).

Bij hun verzoek daartoe gebruiken de heren de volgende argumenten:

„De bijgelovige oorsprong van het begraven der dooden in de kerken.

Het onvoeglijke van dit aanhoudend misbruik. Het schadelijke voor de gezondheid der menschen, door zoodanige begravinge veroorzaakt wordende.

En eindelijk de noodzakelijkheid om in dit opzicht aan een spoedige verbetering te arbeiden.“

(Dus het begraven in kerken is onchristelijk, onhygiënisch en er komt plaatsgebrek).

Als tekst kiest ds. Ockerse Ps. 34:21: Hij bewaart al zijne beenderen; niet één van die wordt gebroken (Statenvertaling).

(vervolg van pag. 92)

zonder brandhout. Op den haard brandden turven, in den vorm van kleine kuben; in de keuken stond een groote kist, tot berging dezer brandstof. De overblijfselen van het diner op de tafel niet meegerekend, was de keuken voorbeeldig rein en zindelijk. De muren bestonden uit veelkleurige Delftsche tegels, zoodat de keuken er uitzag als een groot stuk porceleinen speelgoed. De meiden waren uiterst zindelijk gekleed en droegen fraaie kappen op het hoofd met ontelbare plooiën. Ofschoon onder geleide van een bediende van het hotel, kon ik in het eerst het huis niet vinden, voornamelijk doordien te Utrecht, eene stad

van 80.000 inwoners, de straten des avonds bijna verlaten en slecht verlicht zijn.“ (de vertaler merkt hierbij op, dat deze opmerking hem wat overdreven voorkomt.)

P. 't Hart

Noten.

1) De vertaler weet over professor J. A. C. Oudemans o.m. het volgende te vertellen. Geboren 18-12-'27; in 1856 buitengewoon hoogleraar te Utrecht, 1875 hoogleraar aldaar. Hij verrichtte in Nederlands-Indië belangrijke topografische arbeid.

2) Volgens het Adresboek der stad Utrecht, jaargang 1892-93 woonde dr. J. A. C. Oudemans, hoogleraar, op het adres Lange Nieuwstraat 66.

De bovengenoemde brochure nu bevat de rede voluit. Meerdere voorbeelden van begraven buiten de kerken in binnen- en buitenland worden erin genoemd; o.m. de beroemde predikant-geograaf Peter Plancius liet zich in 1622 reeds buiten Amsterdam begraven. In 1779 was te Zwolle door een familie toestemming gevraagd om een particuliere begraafplaats buiten te mogen inrichten; dit verzoek is toen niet ingewilligd en die familie heeft toen in het open veld een graf voor haar leden ingericht, welk graf in 1787 geheel verwoest werd. Ook te Scheveningen was door enkele ingezetenen vergunning voor een privé-begraafplaats aangevraagd (1779), wat toegestaan werd. Als eerste openbare begraafplaats noemt onze schrijver inderdaad die te Zuilen (1782 dus).

Prijsvraag

In 1783 schrijft het Zeeuws Genootschap nog een prijsvraag uit over het voordeel van openbare begraafplaatsen buiten de stadskern. Het antwoord hierop door mr. J. D. van Leeuwen uit Tiel wordt in 1785 bekroond, waarop in die plaats een genootschap opgericht wordt om aldaar dat idee te kunnen verwezenlijken.

Ook buiten Amsterdam wordt een begraafplaats opgericht, in 1791 te Diemen.

De rede van ds. Ockerse heeft tot resultaat gehad dat, zoals reeds vermeld, te Wijk bij Duurstede in 1792 een openbaar kerkhof ingericht is.

Dat dit idee niet bepaald direct overal navolging vindt, blijkt o.a. uit het feit dat men jaren later nog herhaaldelijk in diverse kranten grafkelders in kerken te koop aangeboden vindt - dit heeft nl. ook financiële voordelen voor de kerken!

En ondanks het verbod van 1803 wordt bijv. prof. Saxe in 1806 in de Lutherse kerk alhier begraven!

Voor de uitspraak dat de openbare begraafplaats te Zuilen inderdaad als zodanig de eerste in ons land geweest is, pleit ook wel het feit dat de Hollandse Maatschappij van Wetenschappen aan de heer W. R. Tuyl van Serooskerken, naar aanleiding van deze schenking aan zijn dorp, in 1783 een gouden medaille heeft toegekend.

J. G. van Cittert-Eymers

„Geef Utrecht de vijf...”

Ja, u hebt het goed gelezen: „Geef Utrecht de vijf...” Dat wil zeggen, dat het deze keer om u persoonlijk gaat, om uw handdruk. In het leven van alle dag doet u dat zomaar niet. U belooft aan de ander pas iets, wanneer u daartoe de mogelijkheden hebt. Alleen dan bent u bereid tot een afspraak, waaraan wederzijdse verplichtingen vast zitten.

Ik ben ervan uitgegaan, dat de vijf middeleeuwse kerken die in Utrechts binnenstad nog om restauratie vragen, uw interesse hebben. Een stad die haar verleden verloochent en onvoldoende rekening houdt met het conserveren van wat uit lang vervlogen eeuwen aan monumenten resteert, is haar geschiedenis niet waard. En dat geldt ook voor de burgers, de inwoners ervan. Het wonen in Utrecht is niet zomaar een voorrecht, het is een unicum, omdat de stad uniek is. Ook zij die op andere wijze aan de stad Utrecht verbonden

waren (bijv. door studie, werkkring of anderszins) moeten zich dit serieus realiseren.

Natuurlijk zullen er zijn, die over de vraag of de stad Utrecht de restauratie van vijf middeleeuwse kerken moet doorzetten, de schouders ophalen. Het zal hun een zorg zijn of het herstel van de onvervangbare gebouwen gerealiseerd gaat worden of niet.

Maar om die mensen gaat het natuurlijk niet. Het gaat allereerst om die anderen, die de restauratie van de vijf middeleeuwse kerken - de St. Nicolaas, de St. Jacob, de Buurkerk, de St. Jan en de Dom - toejuichen en er nog wat voor over hebben óók. Het gaat om hen, die het met de plannen van de overheid eens zijn, om dit grootse karwei te klaren en financieel mogelijk te maken. Op de eerste oproep om steun reageerden 500 belangstellenden. Zij stortten op girorekening nr. 61.65.17 (ten name van de *Kerkvoogdij der Ne-*